

Au tertii un veșmânt logic comun în Codul civil?

Prof. univ. dr. **VALERIU STOICA**

Facultatea de Drept, Universitatea din București

LES TIERS ONT-ILS UN MANTEAU LOGIQUE COMMUN DANS LE CODE CIVIL?

RÉSUMÉ

Il y a environ 400 références aux tiers dans les divers textes du Code civil, qui créent autant de contextes normatifs. On y ajoute ceux dans lesquels les tiers se déguisent avec d'autres noms, comme les créanciers et les héritiers (lorsque ces derniers ne deviennent pas de parties). Le plus important contexte normatif dans lequel les tiers sont présents est celui des effets du contrat, et ce contexte s'étend aux effets de l'acte juridique en général ; les tiers bénéficiaires sont inclus aussi dans ce contexte (II). Le plus large contexte, constitué de normes juridiques se retrouvant presque en toutes matières du Code civil, est celui de l'opposabilité, par référence à un acte juridique, à un fait juridique au sens étroit, à un rapport juridique ou à un droit subjectif (III). Le tiers contractant ou, dans un sens plus étroit, le tiers acquéreur apparaît souvent, agissant soit de bonne foi, soit de mauvaise foi (IV). Quelquefois le tiers est représenté, d'autres fois il agit comme le représentant (V). Le tiers est la personne lésée et, à la fois, la personne préjudiciable (VI). Il y a des cas où le tiers constate que ses propres biens font l'objet des contrats conclus avec d'autres personnes (VII). Le tiers peut être payé, mais aussi il peut être le payeur et d'autres fois il est le garant (VIII). Le tiers peut être cédé dans un rapport juridique (IX). Le tiers peut disposer d'un pouvoir spécial, en déterminant l'objet du contrat, de manière générale, ou le prix dans le contrat de vente, de manière spéciale (X). Justement parce que la famille des tiers est extrêmement diverse, certains d'entre eux ne peuvent pas être classifiés dans une certaine catégorie, en restant des cas entièrement particuliers (XI). Après avoir examiné les textes et les contextes normatifs où les tiers sont présents, une conclusion peut être tirée : la logique du caractère général et spécial restera inconnue pour eux, la seule modalité par laquelle le Code civil a réussi cependant à civiliser ces sauvages a été de les capturer dans le filet de significations de chaque contexte normatif (XII).

Mots-clés: tiers; les effets du contrat; successeur; tiers bénéficiaire; opposabilité; tiers contractant; tiers acquéreur; bonne foi; mauvaise foi; représentant; personne représentée; tiers lésé; tiers préjudiciable; tiers payé; tiers payeur; garant; tiers cédé; la détermination de l'objet du contrat par un tiers; la détermination du prix par un tiers.

DO THIRD PARTIES HAVE A COMMON LOGICAL MANTLE IN THE CIVIL CODE?

ABSTRACT

There are approximately 400 references to third parties in different texts in the Civil Code, which create as many regulatory contexts. Added to these are those contexts in which third parties disguise themselves under a different name, such as creditors and heirs (when the latter do not become parties). The most important regulatory context in which third parties are present shall be that of the effects of the agreement, a context which generally expands to the effects of the legal document;

the third parties beneficiaries are also included in this context (II). The largest context, composed of legal rules being present in most part of the matters of the Civil Code, shall be the context of opposability, by reference to a legal document, to a legal deed in a narrow sense, to a legal relationship or to a subjective right (III). The contracting third party or, in a narrower sense, the third party acquirer often appears acting either in good faith or in bad faith (IV). The third party is sometimes represented, and at times, it acts as representative (V). The third party is either the injured party, or the party causing loss (VI). There are cases in which the third party finds that its own assets are the subject matter of the agreements concluded by other persons (VII). The third party may either be paid, or may be also the payer, and at times, it acts as guarantor (VIII). The third party may be assigned in a legal relationship (IX). The third party may have special power, determining the subject matter of the agreement, in general, or the price in the sale-purchase agreement, in particular (X). Precisely because the third parties' family is extremely diverse, some of them cannot be classified into a certain category, and therefore, they remain completely particular cases (XI). After reviewing the texts and normative contexts in which third parties appear, a conclusion may be drawn: the reasoning of the general and special character remains unknown to them; however, the only way in which the Civil Code civilized these savages was to catch them in the net of meanings of each normative context (XII).

Keywords: *third party; effects of the agreement; successor; third party beneficiary; opposability; contracting third party; third party acquirer; good faith; bad faith; representative; represented party; injured third party; third party causing loss; paid third party; third party payer; guarantor; assigned third party; determination of the subject-matter of the agreement by a third party; determination of the price by a third party.*

I. Introducere

1. TOTUS MUNDUS AGIT HISTRIONEM. Pe frontispiciul Teatrului Globe, fondat la Londra de William Shakespeare, a fost înscrisă deviza *Totus mundus agit histrionem*. Dramaturgul a preluat astfel o idee mai veche exprimată în termeni asemănători de Petronius, cel cunoscut ca *arbiter elegantiarum* în Roma antică, în zbuciumata perioadă neroniană: *Quod fere totus mundus exerceat histrionem*. Ideea că întreaga lume este o scenă și că, într-un fel, aproape toți oamenii fac pe actorii se regăsește în piesa „Cum vă place?”, aleasă nu întâmplător de dramaturg pentru prima reprezentație la inaugurarea Teatrului Globe, cu trupa sa de actori „The King's Men”: „*All the world's a stage, / And all the men and women merely players*”.

Lumea Codului civil este și ea o scenă. Constatarea este firească, întrucât structura Codului civil urmează ordinea stabilită de Gaius: persoane, bunuri și obligații. Or, cum se știe, „termenul *persona* desemna masca pe care o purta actorul pe scenă pentru a-și ascunde propria identitate și pentru a crea personajul simbolizat prin mască. Așadar, la început *persona* era un mod de ascundere a identității reale și un mijloc de elaborare a unor identități ficționale. Dimpotrivă, noțiunea juridică de *persoană* nu ascunde, ci construiește identitatea ființei umane ca subiect de drept, respectiv ca titular de drepturi și obligații, pe temeiul esențial al libertății”¹. Așadar, lumea Codului civil este

¹ V. Stoica, *Ce sunt datele cu caracter personal?*, în RRDP nr. 1/2018, p. 215. Întrucât în teatrul modern actorii nu mai poartă mască, rolul însuși fiind „masca” lor, am preferat să evocăm „veșmin-

populată de *persoane*, adică de actori care evoluează pe o scenă². Întâlnim aici persoane fizice și persoane juridice, persoane concepute și persoane născute, minori și majori, părinți și copii, soți și soții, rude și afini, proprietari, nuzi proprietari, uzufructuari, uzuari și superficiari, părți și succesori, creditori, debitori și garanți, profesioniști și consumatori, asociați și acționari, cetățeni și străini. Toți acești actori au roluri bine definite, care urmează logica generalului și a specialului. Sunt persoane *civilizate* tocmai pentru că trăiesc în lumea Codului *civil*, urmând convențiile prestabilite în noțiuni care se străduiesc să aibă un conținut logic cât mai precis și o sferă cât mai bine delimitată.

Printre aceste persoane *civilizate* rătăcesc membrii unui „trib sălbatic” sau ai unui „neam de străini” – nu întâmplător, cum se va arăta mai jos, în încercarea de a li se găsi o trăsătură comună, s-a spus că ei sunt *străini* fie de actul juridic sau faptul juridic în sens restrâns, fie de raporturile juridice sau de drepturile subiective patrimoniale ce intră în conținutul acestora – care refuză convențiile prestabilite: *terții*.

Sunt aproape 400 de referiri la *terți* în diferite *texte* din Codul civil³, care creează tot atâtea *contexte normative*. La acestea se adaugă cele în care terții se deghizează, purtând alte nume, cum sunt creditorii și moștenitorii (când aceștia din urmă nu devin părți). Tribul terților este, așadar, nu doar sălbatic, ci și numeros. O trecere în revistă a acestor texte și contexte normative este utilă pentru a descoperi multitudinea de înfățișări ale terților în funcție de fiecare context în care apar. Oricât de utilă ar fi o asemenea trecere în revistă, ea nu este suficientă, ci trebuie să fie doar începutul unei analize aprofundate a fiecărui context în care apar terții, mai ales a acelor contexte normative în care aceștia par să fi trecut neobservați. Este motivul pentru care eminenti cercetători au plecat în căutarea terților în Codul civil, iar rezultatele acestei căutări sunt prezentate în studiile publicate în paginile următoare din acest număr al Revistei Române de Drept Privat, cu speranța că cercetările vor fi continuate atât de acești cercetători, cât și de alții, stimulați de rezistența terților la *domesticire*. Același este motivul pentru care trecerea în revistă a textelor și a contextelor normative în care apar terții în Codul civil este însoțită și în prezentul studiu de comentarii mai nuanțate, dar numai în câteva cazuri, pentru a pune în lumină aspecte noi ale unor idei vechi, interesul principal fiind însă acela de a vedea dacă se pot contura o *noțiune de terți ca gen proxim*, precum și *specii de terți* în care să poată fi încadrate numeroasele personaje care populează sub acest nume scena Codului civil.

2. CONTEXTE NORMATIVE ÎN CARE APAR TERȚII. Cel mai important context normativ în care apar terții este cel al efectelor contractului, context care se extinde la efectele actului juridic în general; în acest context sunt incluși și terții beneficiari (II). Cel mai larg context, alcătuit din norme juridice care se regăsesc în mai toate materiile Codului civil, este acela al opozabilității, prin raportare la un act juridic, la un fapt juridic în sens restrâns, la un raport juridic sau la un drept subiectiv (III). Terțul contractant sau, într-o accepție mai restrânsă, terțul dobânditor apare deseori, purtând fie veș-

tele” terților în titlul acestui articol. Desigur, orice metaforă aproximează, în încercarea de a fi sugestivă. În acest context, „veșmintele” sugerează determinările logice care formează conținutul unei noțiuni.

² Metafora scenei și metafora spectacolului sunt complementare. Astfel, s-a folosit metafora spectacolului pentru a determina „care este gradul de implicare a preemtorului în acest proces, în funcție de modul de exercitare a drepturilor de preempțiune, de natura lor juridică și de sancțiunile prevăzute de lege pentru nerespectarea acestora” (*infra*, E. Chelaru, *Titularul dreptului de preempțiune legală – spectator sau actor?*, Rezumat).

³ Ar fi interesant și necesar să se facă un inventar al terților care apar în multe dintre legile civile speciale și chiar în instituții juridice care nu aparțin dreptului civil.

mântul buneii-credeințe, fie veșmântul releei-credeințe (IV). Uneori terțul este reprezentat, alteori este reprezentant (V). Terțul este când păgubit, când păgubitor (VI). Sunt cazuri în care terțul vede că propriile bunuri sunt obiectul contractelor încheiate de alte persoane (VII). Terțul poate fi nu numai plătit, ci și plătitor, iar alteori este garant (VIII). Terțul poate fi cedat într-un raport juridic (IX). Terțul poate avea o putere specială, determinând obiectul contractului, în general, sau prețul în contractul de vânzare, în special (X). Tocmai pentru că familia terților este extrem de diversă, unii dintre aceștia nu pot fi încadrați într-o categorie anume, rămânând cazuri cu totul particulare (XI). După trecerea în revistă a textelor și a contextelor normative în care apar terții, o concluzie s-ar putea contura: logica generalului și a specialului le rămâne străină; singura modalitate prin care Codul civil i-a putut totuși civiliza pe acești sălbatici a fost *prinderea lor în plasa de semnificații a fiecărui context normativ* (XII).

II. Terții și efectele contractului

3. TERȚII, PĂRȚILE PROPRIU-ZISE ȘI PĂRȚILE ASIMILATE DIN PERSPECTIVA EFECTELOR CONTRACTULUI. În limbajul curent, *terțul* este cel care „vine în rândul al treilea” sau care este „al treilea”⁴. Dicționarul consemnează și o accepție juridică a acestui termen: „persoană care nu figurează ca parte în acte, în litigii sau în convenții nici direct, nici prin reprezentare și față de care actul juridic ori hotărârea pronunțată în cauză nu produce efecte”⁵. Nu este însă singura accepție, ci numai una dintre cele multe ale termenului *terț*⁶.

Spre deosebire de accepția din limbajul curent, care este în acord cu etimologia termenului *terț*⁷, în limbajul juridic, *terțul* nu este întotdeauna *al treilea*. De exemplu, în raport cu actul juridic unilateral, *terțul* este... al doilea. În raport cu actele juridice multilaterale, *terțul* poate fi... al patrulea sau... al zecelea.

Alteori, calitatea de terț rezultă din raportarea la un drept [de exemplu, în textul art. 861 alin. (2) C. civ., terțul se raportează la dreptul de proprietate publică], la un fapt juridic în sens restrâns, la un raport juridic născut dintr-un asemenea izvor (cum se întâmplă în art. 1.336 C. civ., referitor la actele încheiate de gerant) sau la o anumită persoană fizică ori juridică sau la o calitate a acesteia [asemenea cazuri sunt reglementate, de exemplu, în art. 169 alin. (2), art. 205 alin. (4), art. 209 alin. (2), art. 212 alin. (2), art. 218 alin. (2), art. 219 alin. (2) și art. 229 alin. (1) C. civ.].

Dar în contextul efectelor contractului, în special, respectiv ale actului juridic, în general, *terțul* nu semnifică în primul rând o ordine numerică, ci ideea că el este *străin*

⁴ Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan-Al. Rosetti”, *Dicționarul explicativ al limbii române*, Ed. Univers Enciclopedic, București, 2016, p. 1237.

⁵ *Ibidem*.

⁶ De exemplu, în logică, termenul „terț” este întâlnit în principiul terțului exclus; pentru acest principiu, a se vedea: A. Dumitriu, *Teoria logicii*, Ed. Academiei, București, 1973, pp. 69, 73, 133 și 135; W. Kneale, M. Kneale, *Dezvoltarea logicii*, vol. 1, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1974, pp. 56-58; vol. 2, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1975, pp. 315-318; G. Klaus, *Logica modernă*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1977, pp. 81-86; A. Marga, *Principiile logicii*, în „Logica generală”, de D. Stoianovici, T. Dima (coordonator), A. Marga, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1991, pp. 39 și 40.

⁷ A se vedea G. Guțu, *Dicționar latin-român*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p. 1218.